

Yenilik Perspektifinden Yerel Yönetimlerde Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Çalışmalarının Değerlendirilmesi *

Assesment of the Activities for Sustainable Development Goals By Local Governments from Innovation Perspective

Ender Emre Kanaat,^a

^a Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

kanaaten@gmail.com

ORCID: 0000-0002-7430-7924

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 16.09.2022

Düzeltilme tarihi: 27.12.2022

Kabul tarihi: 30.12.2022

Anahtar Kelimeler:

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları,

Yerel Yönetimler,

Sürdürülebilirlik Stratejik Yönetimi,

Yeniliğin Yayılması

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 16.09.2022

Received in revised form: 27.12.2022

Accepted: 30.12.2022

Keywords:

Sustainable Development Goals,

Local Governments,

Strategic Management of Sustainability,

Diffusion of Innovation

ÖZ

Kalkınma amacı ile doğal kaynakların ekonomik gelişmeyi ve insan hayatını tehdit edecek şekilde tüketilmesi, atmosferin kirletilmesi, ekonomiler arasındaki adaletsiz refah dağılımı ve çevrenin tahrip edilmesi küresel bir sorundur; ancak ülkelerin birlikte hareket etmesi ile çözülebilecek niteliktedir. Dolayısıyla çözümlerin de küresel ölçekte ülkelere yerel kapsamda aranması ve uygulanması gerekmektedir. Sorunun çözülmesine yönelik önerilen sürdürülebilirlik, yaşam kalitesini düşürmeden düşünce tarzında değişiklik gerektiren bir kavram ortaya koymaktadır. Değişikliğin özü, tüketim toplumu olmaktan sıyrılmış, evrensel açıdan dayanışma içinde olan çevresel yönetim, toplumsal sorumluluklar ve ekonomik çözümlerdir. “Yeni” bakış açısı olarak ortaya konan kavramın anlaşılması, benimsenmesi ve toplum içerisinde davranışlara yansımaları uygulamaya geçmesi için konunun stratejik yönetim anlayışı ile ele alınması gerekmektedir. Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili birçok akademik makale yazılmış olmakla birlikte Türkiye’de gerçekleştirilen faaliyetlerin olgunluk seviyesi ve yerel ölçekte yapılan çalışmaların içeriğine dair oldukça kısıtlı kaynak bulunmaktadır. Makale Everett Rogers’ın 1962 yılında literatüre sunduğu “Yeniliklerin Yayılması Teorisi” (Diffusion of Innovations Theory) çerçevesinde Marmara Belediyeler Birliği (MBB) Yerel Yönetimler Sürdürülebilirlik Çalışmaları Araştırması (2022) verileri değerlendirilmektedir.

ABSTRACT

Consumption of natural resources for the purpose of development threatens economic development and human life and creates many global problems such as pollution of the atmosphere, unequal distribution of wealth among economies and destruction of the environment. These problems can only be solved by the joint action of the countries. Therefore, solutions need to be sought and applied locally from a global scale to countries. Sustainability, which is proposed to solve these global problems, introduces a concept that requires a change in the way of thinking without decreasing the quality of life. The essence of change is bringing environmental management, social responsibilities and economic solutions in universal solidarity and leaving being a consumer society. The issue must be handled with a strategic management approach in order to understand and adopt the concept, which is put forward as a “new” perspective, and to change the behavior of the society. Although many academic articles have been written on sustainable development, there are very limited resources assessing the maturity level of the activities in Turkey and investigating the content of the work by local governments. The article interprets the data of Marmara Municipalities Union (MBB) Local Governments Sustainability Studies (2022) within the framework of the "Diffusion of Innovations Theory", which Everett Rogers presented to the literature in 1962.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Kanaat, E. E. (2022). Yenilik Perspektifinden Yerel Yönetimlerde Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Çalışmalarının Değerlendirilmesi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 8 (2), Kış, s.189-208.

* DOI: 10.46442/intjc.1176109

** Sorumlu yazar: Ender Emre Kanaat, kanaaten@gmail.com

Sürdürülebilirlik alanındaki çalışmalara olan katkısından dolayı Marmara Belediyeler Birliği’ne ve saha araştırması ekibinde yer alan Dr. P. Tuğçe Aslan, Dr. Zeliha Oçak ve Özge Sivrikaya’ya desteklerinden ötürü teşekkür ederim.

1. Giriş

Geçtiğimiz yüzyıllar içerisinde insanoğlunun doğayı tükenmeyecek bir kaynak olarak görerek kendi ihtiyaçları için onu hor kullanması bugün yaşamış olduğumuz çevre sorunlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bununla birlikte artan nüfus karşısında mevcut doğal kaynaklar tükenmektedir ve mevcut durumun devamlılığının kesintiye uğrayacağı açık biçimde ortaya çıkmaktadır. Kaçınılmaz olarak hissedilen gidişat sonucu insanoğlu sürdürülebilir kalkınma anlayışını geliştirmiş ve küresel düzeyde hayata geçirmek üzere çalışmalar başlatmıştır.

Ortaya çıkan bu yeni anlayış; insanı ön planda tutan, bugünün ekonomik ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan faaliyetlerde gelecek kuşakların ihtiyaçlarını da düşünerek doğal ve kültürel kaynaklarını dikkatli kullanan bir kavram ortaya koymaktadır (Tıraş, 2012:58). Bunun sonucunda ortaya çıkan Sürdürülebilir Kalkınma Modeli 20. yy sonlarına doğru konuyla ilgili gruplar tarafından tartışılmaya başlamıştır ve 1990'lı dönem içerisinde anlaşmalar ile yazıya geçirilerek tüm ülkeler tarafından desteklenen bir uygulama planına dönüşmüştür (Çemrek ve Bayraç, 2013:131).

Ülkeler yeni anlayış etrafında birleşerek makro seviyede mutabakat sağlamış olmakla birlikte çözümlerin yerelde nasıl uygulanacağına dair tartışmalar devam etmektedir. Türkiye özelinde ise çevre sorunları ve sürdürülebilirlik çalışmaları yakın dönemde gündeme girmiştir. Çevre sorunlarıyla ilgili farkındalık 1970'li yıllarda başlamış ve 1978 yılında Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı'nın bu alanda ulusal ve uluslararası faaliyetler gerçekleştirmek amacı ile kurulması ile devlet politikası içerisinde yerini almıştır (Özmehmet, 2008:1869). Takip eden yıllarda ise faaliyetler kamunun her kademesinde hızlanarak devam etmiş ve özellikle yerel yönetimler seviyesinde yapılan çalışmalar ile somut çıktılar alınmaya başlanmıştır.

Türkiye'de gerçekleştirilen sürdürülebilir kalkınma faaliyetleri ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) hakkında çeşitli akademik makaleler yazılmış olmakla birlikte bu alanda yapılmış olan saha araştırmaları oldukça kısıtlıdır ve yerel yönetimlerin bu alandaki olgunluk seviyesini belirlemeye yönelik saha çalışmaları yok denecek kadar azdır. 2021 yılında gerçekleştirilen saha araştırması verileri ışığında 2022 tarihinde tamamlanarak yayımlanan "Marmara Belediyeler Birliği (MBB) Yerel Yönetimler Sürdürülebilirlik Çalışmaları Araştırması" bu çalışmaların ilk örneklerindedir. Araştırma kapsamında Marmara Bölgesinde yer alan belediyelerin bu alanda yaptıkları çalışmalar değerlendirilmiş ve sahadaki iyi uygulama örnekleri seçilerek referans olarak rapora eklenmiştir.

Bu makalenin amacı insanoğlunun geliştirmiş olduğu yeni sürdürülebilir kalkınma anlayışının Türkiye yerel yönetimler uygulamasını Everett Rogers'ın 1962 yılında literatüre sunduğu "Yeniliklerin Yayılması Teorisi" (Diffusion of Innovations Theory) çerçevesinde "Marmara Belediyeler Birliği (MBB) Yerel Yönetimler Sürdürülebilirlik Çalışmaları Araştırması" verilerini kullanarak değerlendirmektir.

Nisan-Haziran 2021 tarihleri arasında sürece katılan 193 belediyeden alınan 17 açık uçlu ve seçmeli sorunun cevaplarından inovasyon yönetimiyle ilgili olanlar "Yeniliklerin Yayılması Teorisi" perspektifinden yorumlanmıştır.

Konu özelinde gerek kullandığı veriler gerekse teorik yaklaşımı ile makalenin SKA yerelleştirme çalışmalarına girdi sağlaması ve performans ölçütleri ile Türkiye'de yapılan çalışmalarla ilgili yerel yönetimler ve akademik dünyada farkındalık yaratması hedeflenmektedir.

Giriş bölümü sonrasında 2. bölümde yıllar içerisinde uluslararası sürdürülebilir kalkınma adımları ve Türkiye'deki yansımaları değerlendirilecektir. 3. Bölüm inovasyon yaklaşımının sürdürülebilir kalkınma çalışmalarındaki yerini incelemekte ve Rogers tarafından 1962 yılında yayınlanmış olan "Yeniliklerin Yayılması Teorisi" (Diffusion of Innovations Theory) bileşenlerini açıklamaktadır. 4. bölüm araştırma sonuçlarının bu makale özelinde ortaya konan bakış açısı ile irdelenmesine ayrılmıştır. Son bölümde ise makalenin sonuçları sıralanarak değerlendirme ve öneriler paylaşılacaktır.

2. Sürdürülebilir Kavramının Gelişimi

Sürdürülebilirlik kavramı 20. yüzyıldan itibaren tanımlanarak önerilerle birlikte detaylı olarak tartışılmaktadır ve global ölçekteki gelişmeler Türkiye tarafından da yakından takip edilerek uygulamaya alınmaktadır. Bu bölümde kavramın gelişimi uluslararası arena ve Türkiye yansımaları olarak iki ayrı bölümde kronolojik sırayla ele alınmaktadır.

2.1. Sürdürülebilir Kavramının Gelişimi

Çevreyle ilgili kaygılara bağlı olarak “Sürdürülebilir Kalkınma” kavramının ortaya çıkışı 20. yüzyıl olsa da bu konular 18. ve 19. yüzyılda Malthus ve Jevons gibi benzer dönemin iktisatçıları tarafından da konu dile getirilmiştir (Yeni, 2014:183). 1972 yılında insanlığın geleceği hakkında çalışmalar yapan düşünce kuruluşu Roma Kulübü tarafından hazırlatılan “Büyümenin Sınırları” isimli raporda iktisat politikaları ve çevre arasındaki karşılıklı ilişki sebebi ile kalkınma politikalarının bir denge içerisinde oluşturulması gerektiğine yönelik ilk uyarı yapılmıştır. Rapor çevre sorunlarına karşı birlikte harekete geçilmesi yönlendirmesi ile uluslararası bir platform nitelik kazanmıştır (Bayraç, 2010: 240).

Evin (2005) makalesinde Sürdürülebilir Kalkınmanın bir stratejik öncelik olarak ele alınmasını geçmişteki kalkınma modellerinin çevre konularında başarısız olmasına bağlamaktadır. Dünya ekonomileri 1950-60 dönemindeki ana odak noktası daha fazla üretim ile sürekli büyüme üzerine modeller kurulması olmuştur. Ancak 1970’li yıllara gelindiğinde özellikle gelişmekte olan ülkelerde görülen gelir dağılımı bozulması ve yoksulluk yeni ekonomik politikalara duyulan ihtiyacı beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda sosyal nitelikli dengeli modeller tartışılmaya başlanmıştır. Yine aynı dönemin sonunda kaynakların tükenmesini ve çevreyi gözetmeden gerçekleştirilen üretimin dünyaya telafisi mümkün olmayan zararlar verdiği fark edilmiştir. Tüm bu sürecin sonunda ekonomi, toplum ve çevre arasındaki dengeyi gözeten yeni model “Sürdürülebilir Kalkınma” anlayışı ortaya çıkmıştır.

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) tarafından Sürdürülebilir Kalkınma:” Gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme yeteneğinden ödün vermeden, bugünün ihtiyaçlarını karşılayan bir gelişme” olarak tanımlanmaktadır (WCED, 1987: 41).

Tıraş (2012) makalesinde Sürdürülebilir Kalkınma kavramının üç ana alanını detaylı olarak tanımlar:

Ekonomik Boyut: Ürün ve hizmetlerin üretilmesinde sürekliliği temel alan, tarımsal ve endüstriyel üretim süreçlerini aksatacak faaliyetlerden kaçınan ve borçları yönetilebilir seviyede tutan sistemdir.

Sosyal Boyut: Eğitim, sağlık ve benzeri tüm sosyal hizmetlerin toplumun bireylerine eşit ve yeterli dağıtımının yapılabildiği ve vatandaşların sorumluluklarını üstlenerek politik katılım sağlayabildikleri sistemdir.

Çevre Boyut: Kaynakların sınırlı olduğunu göz önünde bulundurarak yenilebilir kaynakları mümkün olduğunca tercih eden, mevcut doğal kaynakların istismarından kaçınan ve çevresel dengeyi korumayı önceliklendiren sistemdir.

Yukarıda tanımlanan çerçevede yapılan uluslararası iş birliği 1972 yılından başlayarak günümüze kadar hızlanan adımlar ile ülkeler tarafından hayata geçirilmektedir. Bu yolculuktaki önemli adımlar Anuşlu & Fırat (2020:48) tarafından derlenen kronolojik çalışmanın genişletilmesi ile Tablo 1 içerisinde gösterilmiştir.

Tablo 1: Dünyada Önemli Sürdürülebilir Kalkınma Adımları Tarihçesi

Yıl	Çalışma	Çalışma Detayı
1972	Roma Kulübü Büyümenin Sınırları	Çevre sorunlarına karşı uluslararası birlikte hareket çağrısı
1972	Stockholm İnsan Çevre Konferansı	Konferans küresel boyuttaki ilk çevresel etkinlik olarak kalkınma faaliyetlerinin çevreye zarar vermeden gerçekleştirilebileceğini göstermeyi hedeflemektedir.
1976	Vancouver İnsan Yerleşimleri Konferansı- Habitat I	Gelişmekte olan ülkelerdeki kentleşme ve konut problemleri uluslararası iş birliğinin önemi vurgulanarak ele alınmıştır.
1980	“Sürdürülebilir Kalkınma için Doğal Kaynaklarda Küresel Koruma Stratejisi” Belgesi	Sürdürülebilir Kalkınma kavramı Dünya Koruma Birliği (World Conservation Union) ve Doğa Vakfı için Dünya (World for Nature Foundation) tarafından kaleme alınan belge ile ilk defa uluslararası olarak yazıya geçirilmiştir.
1987	Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) Ortak Geleceğimiz (Brundtland Raporu) Raporu	Sürdürülebilir kalkınma kavramı tanımlanarak, dünyadaki gündem konulardan biri olmuştur.
1992	Rio de Janeiro Çevre ve Kalkınma Konferansı	Rio deklarasyonu ve Gündem 21 (Agenda 21) belgeleri uluslararası desteklenerek yayımlanmıştır.
1996	İstanbul İnsan Yerleşimleri Konferansı- Habitat II	Sürdürülebilir Kalkınma kavramı insan yerleşimleri alanlarını kapsayacak şekilde güncellenmiştir.

1997	Kyoto Protokolü	Sera gazı etkisini yaratan nedenler ile mücadele etmek amacı ile sanayileşmiş ülkelere gelişim hedefleri koyan anlaşma imzalanmıştır.
1997	Rio +5 Zirvesi	1992 Rio Konferansı kararları ve ilgili paydaşlara düşen sorumluluklar değerlendirilmiştir.
2000	New York Binyıl Zirvesi (Millenium Summit)	Yoksulluk ile mücadele, eğitim, cinsiyet eşitliği, sağlık, çevre, yönetim uygulamaları ve benzeri konularda 2015 yılına kadar Binyıl Kalkınma Amaçlarını (Millenium Development Goals, BKA) ortaya koyan bildirge kabul edilmiştir.
2002	Johannesburg Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi	Sürdürülebilirlik alanındaki temel paydaş Sivil Toplum Kuruluşları da zirveye davet edilmiş ve uygulamaların etkinliğinin artırılması planlanmıştır.
2012	Rio de Janeiro Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Rio +20)	Önceki konferanslarda alınan kararlar doğrultusunda Sürdürülebilir Kalkınma taahhütleri teyit edilmiştir.
2015	Birleşmiş Milletler 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi	Birleşmiş Milletler üye ülkeleri tarafından 2030 yılına kadar gerçekleştirilmesi planlanan hedefler açıklanmıştır.
2016	Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA)	Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları için 17 evrensel eylem çağrısı yayımlanmıştır.

Kaynak: Çamur ve Vaizoğlu, 2007; Aliyev, 2021; Bozlağan 2005; Alim, 2010; Baidoc ve Bacali, 2017; Bilgili, 2017; Feil ve Schreiber, 2017; Tıraş, 2012.

Sürdürülebilir Kalkınma gündemi uzun bir süredir tartışılmakta ve tüm ülkeler tarafından benimsenmiş hedefler doğrultusunda çalışmalar başlatılmış olmakla birlikte konu oldukça geniş bir alana yayılmaktadır elde edilen sonuçlar sürdürülebilir dünya için gösterdiğimiz performansın ve değişim hızının düşük olduğunu gösteriyor. Bu sebeple etkinliğimizi arttırabilmek ve mevcut durumu çözmek için kuruluşlar, eğitim kurumları ve hükümetlerin bu konuyu önceliklerinde daha üst sıraya çıkartarak yatırım yapmalarına ihtiyaç duyuluyor (Almeida et al., 2013: 1-10).

2.2. Türkiye’de Sürdürülebilir Kalkınma Çalışmaları

Ülkelerin büyümek amacı ile doğal kaynakları düşüncesizce ve canlı yaşamını tehdit edecek şekilde kullanılması, çevrenin kirletilmesi ve bazı toplumların refah düzeyi olarak çok geride kalması nedeni ile açlık, sefalet ve sağlık sorunları yaşaması bugünkü gerçeğimiz olan küresel bir sorundur. Ekonomilerin birbirine bağlı olması ve çevre olaylarının sınır tanımaması nedenleriyle de ülkelerin bağımsız olarak aldıkları önlemler ile küresel sorunlara karşı çözüm üretmesi mümkün değildir. Çevresel, sosyal ve ekonomik boyutlar olarak belirlenen konuların küresel ölçekte makro bakış açısı ile ele alınması ve mikro ölçekteki yerel uygulamalar ile çözülmesi gerekmektedir.

Orhan (2019) Türkiye özelinde sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının başlangıcının çevre başlığı altında 1970 yıllarından itibaren olduğunu belirtmektedir. Dünyadaki gelişmelere paralel Türkiye’de bu dönemde yaşanan çevre sorunlarına yönelik önlemler ilk defa Kalkınma Planlarına girmeye başlamıştır. Tarihsel süreçte atılan ilk adımlar yetersiz olmakla birlikte günümüze kadar uzanan çalışmaların bir başlangıç noktası olması açısından önemlidir.

O günden bugüne ilerleyen süreçte sürdürülebilir kalkınma kavramı takip eden Kalkınma Planlarında olgunlaşmış ve detaylandırılmış; ayrıca Türkiye’nin ulusal mevzuat ve strateji dokümanlarına girerek bütünsel koordinasyon sağlanmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 9). Kalkınma planları ile uyumlu olarak çevrenin korunması konusu ilk defa T.C. 1982 Anayasası’nda yer almıştır (Budak, 2000: 33).

Egeli (1996) Türkiye’deki sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının yıllar içerisindeki gelişiminin Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından hazırlanan beş yıllık kalkınma planlarında gözlemlenebildiğini belirtmektedir. Çevresel sorunlara karşı dünyada artan farkındalığın Türkiye’deki yansıması ilk kez 3. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1973–1977) görülmektedir.

6. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1990-1994) sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı Rio de Janeiro Çevre ve Kalkınma Konferansı Rio deklarasyonu ve Gündem 21 bakış açısına uygun şekilde vurgulanmıştır (Özmehmet, 2008: 1871).

Rio de Janeiro Çevre ve Kalkınma Konferansında alınan kararların Türkiye’de hayata geçirilmesi amacı ile detaylı ve geniş katılımlı çalışmalar başlatılmış ve Yerel Gündem 21 Eylem Planı hazırlanmıştır. Türkiye’de illerin önemli bir kısmı bu eylem planını faaliyetlerinde kullanmaktadır ve yereldeki uygulamalar Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından dünyadaki en iyi uygulamalar arasında gösterilmektedir (Erim, 2000: 179-180).

Gündem 21 içerisinde sürdürülebilir kalkınmanın önemi ve iyi yönetim kavramı vurgulanmaktadır. Bu çerçevede oluşturulmuş Yerel Gündem 21 Eylem Planı; kent gündeminin belirlenmesinde yerel yönetim ve sivil toplumun bir araya gelerek ortak çalışma yapmasını teşvik etmeyi, katılımcı demokrasiyi desteklemeyi ve kent gündemi içerisinde çevre ve yaşam başlıklarının yer almasını amaçlamaktadır (Arar,2002: 14).

Rio’da 1992 yılında düzenlenen konferanstan 2002 yılına kadar geçen sürede sürdürülebilir kalkınma alanında yapılan çalışmalar 2002 yılında gerçekleştirilen Johannesburg Zirvesi’nde paylaşılmıştır. Raporun hazırlanmasında konudan sorumlu kamu kurumlarının yansıra sivil paydaşlar ve sektör temsilcileri de geniş katılım göstermiş ve farklı alanlarda yapılan faaliyetler detaylı olarak değerlendirilmiştir (Özmehmet, 2008: 1872).

2005 ve 2010 yıllarında Türkiye açısından faaliyetlerin değerlendirildiği Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporlarının yayınlanmasıyla birlikte çalışmaların gündemde tutularak sürekliliğinin sağlandığı ve performansın yakından takip edildiği bir sürece girilmiştir. Avrupa Birliği üyelik süreci çalışmaların çalışmalara ivme kazandırdığı belirtilmesi gereken önemli bir noktadır. Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programlarına sürdürülebilir kalkınma ilkeleri 2003 yılında girmiş

ve Sürdürülebilir Kalkınmanın Sektörel Politikalara Entegrasyonu Projesi Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) koordinasyonu ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ve Avrupa Birliğinin desteği ile 2006 yılında 2 yıl süreli olarak hayata geçirilmiştir (Sayıştay Rapor,2020: 27).

11. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2019-2023) Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) ilk kez ayrı bir bölüm olarak amaç ve 6 adet politika ve tedbirler maddesi ile açıkça vurgulanmıştır. Bu bölümde Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının politika belgelerine yansıtılması, kurumsal stratejik planlar ile uyumlu olması, kurumlar arası koordinasyonun sağlanması, hedeflerin belirlenmesi ve tüm paydaşların geniş katılımı ile performansın değerlendirilmesine yönelik yönlendirmeler yapılmaktadır. Orhan (2019) yapılan yönlendirmeyi ve vurguyu değerli bulmakla birlikte konuyu ayrı bir bölüm olarak ele alınması sureti ile planın bütünü içerisinde yedirilmemiş olmasını bir gelişim alanı olarak yorumlamaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı Türkiye genelinde Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları planlarının hazırlanması, uygulanması, izlenmesi ve raporlanmasından sorumlu kurumdur. Bu çerçevede sahadaki faaliyetlerin planlar ile uyumlu ve tüm kurumların eşgüdümlü ilerledikleri teyit edilmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) "Ekonomik ve Sosyal Göstergeler Daire Başkanlığı tarafından faaliyetlerle ilgili performansın takibi ve raporlanması gerçekleştirilmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 7).

Saha uygulamalarına bakıldığında yerel yönetimler tarafından hayata geçirilen projelerin çoğunluğunun Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına hizmet ettiği görülmektedir. Tüm bu projeler merkezi finansman desteği almadan yerel yönetimlerin mevcut bütçeleri içerisinde karşılanmaktadır. Nitekim ulusal bütçe içerisinde SKA'larla ilgili ayrı bir bütçe kalemi bulunmamaktadır. Bununla birlikte rutin faaliyetler haricinde kapsamlı projeler için finansman ihtiyacının belirlenmesi ve merkezi desteklerin planlanarak sağlanması önemlidir. (Sayıştay Rapor,2020: 40)

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının yayınlanmasının ardından her yıl Sustainable Development Solutions Network (SDSN) ve the Bertelsmann Stiftung, ülkelerin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları bağlamındaki durumlarını analiz eden bir raporu Cambridge University Press iş birliği ile yayınlamaktadır (Sachs, Kroll, Lafortune, Fuller & Woelm, 2021).

Son yayınlanan Sustainable Development Report 2021 çalışmasında 165 ülke içerisinde Türkiye'nin küresel sıralama içerisindeki yeri 70. olarak değerlendirilmiştir. Rapor Türkiye'yi SKA'lar ve alt hedeflerinin göstergeleri üzerinden incelenmekte ve her bir SKA için yeterlilik analizine yer vermektedir. Türkiye küresel ölçekte değerlendirildiğinde belirli bir aşamaya gelmiş ve yıllar içerisinde SKA'lar bazında ilerliyor olmakla birlikte önünde oldukça fazla gelişim alanının olduğu açıkça görülmektedir.

3. Sürdürülebilir Kalkınma İçin Yenilik (İnovasyon) Yaklaşımı

1940 ve 1950'lerden 2000'lere doğru uzanan süreçte karşılaşılan sürdürülebilirlik sorunlarına yönelik paylaşılan düşünceler ve döngüsel ekonomik model anlayışı yenilik (inovasyon) kavramının yansımasıdır ve sürdürülebilir kalkınma faaliyetlerinin temelini oluşturmaktadır.

Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (UNECE) döngüsel ekonomiyi sahip olduğumuz kaynakları etkin ve sorumlu kullanarak, israfı önleyerek, ürünlerin yaşam döngüsünü uzatarak ve atıkların üretim süreçlerinde yeniden kullanıldığı yeni bir üretim modeli olarak tanımlamaktadır. Doğrusal ekonominin üretim modelinde ortaya çıkan çevre sorunlarının ve canlı yaşamı üzerindeki olumsuz etkilerin önlenmesi amaçlanmaktadır (UNECE, 2022). Yenilik (inovasyon) ve sürdürülebilirlik modelin merkezinde yer almaktadır.

Bu bölümde Yenilik (İnovasyon) ve Yeniliğin Yayılması Teorisi detaylı olarak akademik literatür eşliğinde irdelenmektedir.

3.1. Yenilik (İnovasyon)

İnsanlığın ihtiyaçlarının ve arzularının karşılanması amacı ile ekonomik kalkınma konusu tarih boyunca önde gelen gündem olarak taraflarca tartışılmıştır. Tartışıldığı dönemin özellikleri ve eğilimlerine göre farklılıklar göstermekle birlikte ekonomik kalkınma; büyüme, gelişim, endüstrileşme, modernleşme, ilerleme gibi yakın ve zaman zaman birbirinin yerine kullanılan kavramlar ile açıklanmıştır (Yavilioğlu, 2002: 59). Tanımları çeşitlendirme mümkün olmak ile birlikte tüm tanımlar kalkınma kavramının gelişim ve değişim niteliğini öne çıkarmaktadır (Tıraş, 2012: 59).

Gelişim ve değişimin nasıl hayata geçirileceğine ilişkin çözüm önerisi ise yenilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Yenilik (inovasyon), "yeni ve farklı bir şey yapmak" olarak açıklanan Latince "innovatus" kelimesinden gelmektedir. Yönetimsel, organizasyonel veya kültürel boyutta yeni yöntemlerin kullanılması anlamına gelmektedir (Drucker, 1998: 21).

Toplum veya bireylerce yeni olarak algılanan herhangi bir düşünce, nesne veya uygulama yenilik olarak adlandırılır. Kelimenin kullanımına bakıldığında pazara sunulan yeni veya geliştirilmiş bir ürün veya hizmet olabileceği gibi, üretim yöntemlerinde, teknolojik kabiliyetlerde, organizasyonel yapılanmada, iş yapış şekillerinde veya iletişim yöntemlerinde yapılan değişiklik ve yenilik de olabilir. Ayrıca toplum, birey veya kurumların ihtiyaçlarını karşılamak için gerçekleştirilen faaliyetlerde ortaya çıkan problemleri gidermeye yönelik farklı çözümler geliştirilmesi de yenilik kavramı ile açıklanmaktadır (Demir, 2006: 368).

Türk Dil Kurumu sözlüğünde yenilik "yeni olma durumu", "eskimiş, zararlı veya yetersiz sayılan şeyleri yeni, yararlı ve yeterli olanlarıyla değiştirme, teceddüt" ve "yenileşim" olarak tanımlanır. İngilizcede innovation olan inovasyon kelimesinin karşılığı da yine "yenileşim" olarak sözlüğe girmiştir (Türk Dil Kurumu, 2022).

Akyos (2004) yenilik kavramını farklı düşünme yöntemi, teknolojik gelişim, geliştirilmiş ürün, hizmet veya üretimde kullanılan yeni teknikler veya bu ürün ve hizmetler için kullanılan yeni iletişim faaliyetleri olarak tanımlamaktadır.

Yenilik literatürde birçok farklı şekilde tanımlanmış olmakla birlikte yaygın olarak kullanılan tanım Oslo Kılavuzunda yer almaktadır. İşletme vurgusunun yapıldığı tanımda süreç, organizasyonel yapılanma, iş modeli, pazarlama veya ürün (mal veya hizmet) alanlarında yeni yöntemlerin uygulanması olarak açıklanmaktadır. (OECD, 2005: 20-21)

İktisadi düşünce tarihi içerisinde yenilik konusu farklı perspektiflerden sıklıkla ele alınmıştır. Er (2013) çalışmasında iktisadi okullar arasında yenilik kavramını özetler: Klasik düşünce temsilcilerinden Adam Smith Ulusların Zenginliği isimli kitabında iş bölümü ve makinelerin geliştirilmesine vurgu yapar ve bunun sonucuna sağlanan buluş ve yeniliklerden bahseder. İş bölümü ve uzmanlaşma ile sağlanan üretim ve verimlilik artışının temelinde bu bakış açısı ve organize olabilme kabiliyeti yatmaktadır. Neoklasik düşünce üretimin nasıl yapıldığına odaklanır ve yenilik olarak teknolojinin kullanımı ile aynı ölçekteki çıktıyı daha az girdi ile gerçekleştirmenin yollarını ön planda tutar. 1980'li yıllara kadar önde gelen bu yaklaşım verinin ve değişim yönetiminin önem kazanması ve üretimde daha çok kullanılmasıyla birlikte yetersiz kalmıştır ve ortaya evrimci yaklaşım çıkmıştır. Evrimci yaklaşım açısından da üretim süreçlerinde teknolojinin önemli bir yeri vardır bununla birlikte verinin bilgiye nasıl dönüştürüldüğü, nasıl öğrenilerek yayıldığı ve üretim süreçlerinde nasıl uygulandığı ağırlıklı olarak ele alınır.

Neoklasik bakış açısı kurumların sahip oldukları teknoloji ve kaynakların üretim süreçlerinde nasıl kullanıldığını inceler iken evrimci bakış açısı teknolojinin nasıl geliştirildiği ve yeni teknolojilere kurumların kendilerine nasıl adapte ettiklerini inceler (Taymaz, 2001: 12).

Farklı düşünce yaklaşımlarının toplumsal refah için önerileri çerçevesinde üretimde sağlanan artışa karşın 1950'li yıllardan itibaren ülkeler arasında görülen gelir dağılımı adaletsizliği, refah seviyesindeki farklılıklar ve dünya genelindeki çevre sorunları arzu edilen ekonomik büyümeyi doğrusal bir model ile ele almanın yeterli olmadığını göstermiştir.

Refah seviyemizi korumak ve ekonomik hedeflerimize ulaşabilmek için tüketim toplumu olmaktan çıkıp mevcut düşünce tarzımızı değiştirerek çevresel ve sosyal alanlarda sorumluluk aldığımız ve sorunlarımıza dayanışma içerisinde birlikte çözüm bulduğumuz yeni modeller ortaya koymamız gerekmektedir (Özmehmet, 2008: 1874).

Son dönemde akademik literatür içerisinde yenilik faaliyetlerini sürdürülebilirlik perspektifinden değerlendirilen çalışmalara rastlanmaktadır. Silvestre ve Tîrcă (2019), hayata geçirilen yeniliklerin çevre ve sosyal boyutlardaki konular ile olan etkileşimini değerlendirmekte ve Sürdürülebilir Kalkınma Tipolojisinde (Tablo 2) yenilikleri 4 farklı şekilde gruplamaktadırlar (Anuşlu ve Fırat, 2020: 50). Sosyal ve çevresel vurgunun en yüksek olduğu Sürdürülebilir Yeniliklerde ekonomik anlamda maksimizasyon fırsatı olmamakla birlikte bize geleceğe taşıyan kalkınma faaliyetlerinin sürdürülebilirliği tüm boyutlarda olumlu etkiler ile sağlanır.

Tablo 2: Sürdürülebilir Kalkınma İçin Yenilik Tipolojisi

	SOSYAL YENİLİKLER	SÜRDÜRÜLEBİLİR YENİLİKLER
Yüksek	<ul style="list-style-type: none">- Bu tür bir yeniliği geliştirirken ve/veya benimserken sosyal boyuta ve ilişkili önceliklere odaklanılır;- Çevresel boyut/endişeler ve ekonomik boyut/endişeler sosyal çıktıyı en üst seviyeye ulaştırmak için genellikle feda edilebilir.	<ul style="list-style-type: none">- Sosyal, çevresel ve ekonomik boyutlar ve ilişkili öncelikler bu tür yenilik geliştirilirken ve/veya benimsenirken dengeli bir yaklaşım içinde dikkate alınır;- Maksimizasyon fırsatları yoktur, ancak üç boyutun aynı anda dikkate alınmasına imkan veren tatmin edici çözümler vardır.
Sosyal Vurgu	GELENEKSEL YENİLİKLER	YEŞİL YENİLİKLER
Düşük	<ul style="list-style-type: none">- Bu tür bir yeniliği geliştirirken ve/veya benimserken ekonomik boyuta ve ilişkili önceliklere odaklanılır;- Çevresel boyut/endişeler ve sosyal boyut/endişeler ekonomik çıktıyı en üst seviyeye ulaştırmak için genellikle feda edilebilir.	<ul style="list-style-type: none">- Bu tür bir yeniliği geliştirirken ve/veya benimserken çevresel boyuta ve ilişkili önceliklere odaklanılır;- Sosyal boyut/endişeler ve ekonomik boyut/endişeler çevresel çıktıyı en üst seviyeye ulaştırmak için genellikle feda edilebilir.
	Düşük	Yüksek
	Çevre Vurgususu	

Sürdürülebilir Kalkınma için şirketlerin faaliyetlerinde yenilik konusuna daha fazla odaklanmaları gerekmektedir çünkü doğru üretim modelleri ile kârlı ürün ve hizmetlerin topluma değer yaratan ve çevreyi koruyan şekilde pazara sunulması ancak bütünsel bir bakış açısı ile gerçekleştirilebilir. Tüm faaliyetlerin yönetişimi için devlet, iş dünyası ve toplum birlikte çalışarak düzenlemeleri hayata geçirmelidir (Selimoğlu ve Yazıcı, 2021: 130-131).

3.2. Yeniliğin Yayılması Teorisi

Sürdürülebilirlik olarak adlandırdığımız bu “yeni” bakış açısının anlaşılması, benimsenmesi ve toplum içerisinde davranışlara yansımaya uygulamaya geçmesi için belirli aşamaların geçilmesi gerekmektedir ve zamana ihtiyaç duyulmaktadır. Everett Rogers 1962 yılında literatüre sunduğu “Yeniliğin Yayılması Teorisi” (Diffusion of Innovations Theory) ile insanların yeniliklerle kurduğu ilişkiler, yenilikleri benimseme kriterleri ve yenilikleri yaygınlaştırıcı unsurları analiz etmektedir (Rogers, 1983).

Bu teoride bir yeniliğin yayılmasının dört temel ögesi bulunmaktadır: yenilik, iletişim kanalları, zaman ve sosyal sistem.

Toplum veya bireylerce yeni olarak algılanan herhangi bir fikir, yapış şekli veya nesne tarafından ilk temel öge “yenilik” olarak adlandırılmıştır (Oğuztürk ve Türkoğlu, 2004: 15).

“İletişim kanalları” yeniliğin içeriğine dair mesajların farklı yöntemler ile toplum içinde yayılmasıdır. Bu süreç içerisinde yeniliğin ne olduğu, nasıl kullanıldığı ve mesajları potansiyel benimseyicilere aktarılır (Köse, 2012: 29).

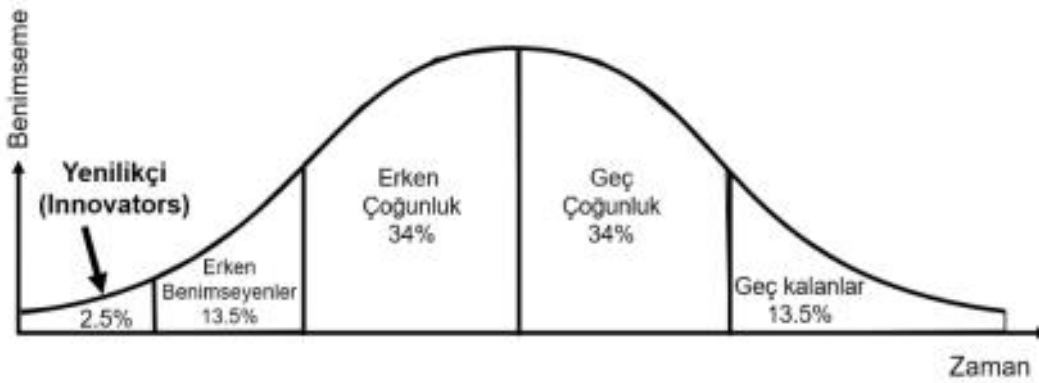
Toplumunu oluşturan bireylerin yeniği fark etmeleri, anlamaları ve ikna olarak uygulamaya başlamaları için ihtiyaç duyulan ortalama süre teorideki dördüncü öge “zamandır”. Zaman bireylerin buldukları konum, tecrübe, yaklaşım veya imkanları çerçevesinde görel olarak değişmektedir. Dolayısı ile yeniliğin yayılma hızı ve sağlayacağı faydalar zaman kısalığı ile doğrudan ilişkilidir (Demir, 2006: 368).

Teorideki son öge “sosyal sistem” ise bireylerin toplum içerisindeki konumlarını belirleyen, birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyen ve bireyleri yapı ile uyumlu olmalarını sağlayan bir modeldir. Sosyal sistem içerisinde geliştirilen kurallar bireyler için davranış modellerini belirler (Rogers, 1983: 23).

Sosyal sistem tanımlanabilen bir grup içerisindeki örgütsel roller ve statü yapısını belirtmektedir. Aileden başlayarak topluluklar, okullar, örgütler, yerleşim birimleri ve ülkelere kadar farklı ölçeklerde olan gruplardır. Bireyler buldukları toplum içerisinde birden çok sosyal sistemin üyesi olabilir. Sosyal sistemlerin yapılanması ve tanımları milliyet, din, dil, sosyoekonomik durum veya birçok farklı ayırt edici özellikler doğrultusunda belirlenir (Baltacı, 2019: 1).

Yeniliğin kabul edilmesi ve uygulamaya alınması sürecinde Rogers (1983:169) üç farklı karar mekanizması tanımlamıştır. İsteğe bağlı (optional) olarak alınan kararlarda bireyler diğer bireylerin kararlarından bağımsız olarak yeniği benimseyerek kendi hayatlarında uygulamaya başlarlar. Ortak (collective) olarak ilerleyen karar süreçlerinde toplumu oluşturan bireylerde oluşan fikir birliği sayesinde ortak hareket görülür. Otoriter (authority) süreçlerde ise bireylerin yenilik hakkındaki düşünceleri ve yargıları önemli değildir. Sosyal sistem içerisinde uygulama yetkisinin elinde bulunduran kişi veya grubun aldığı karar doğrultusunda ilerlenir (Bayraktar, 2012: 89).

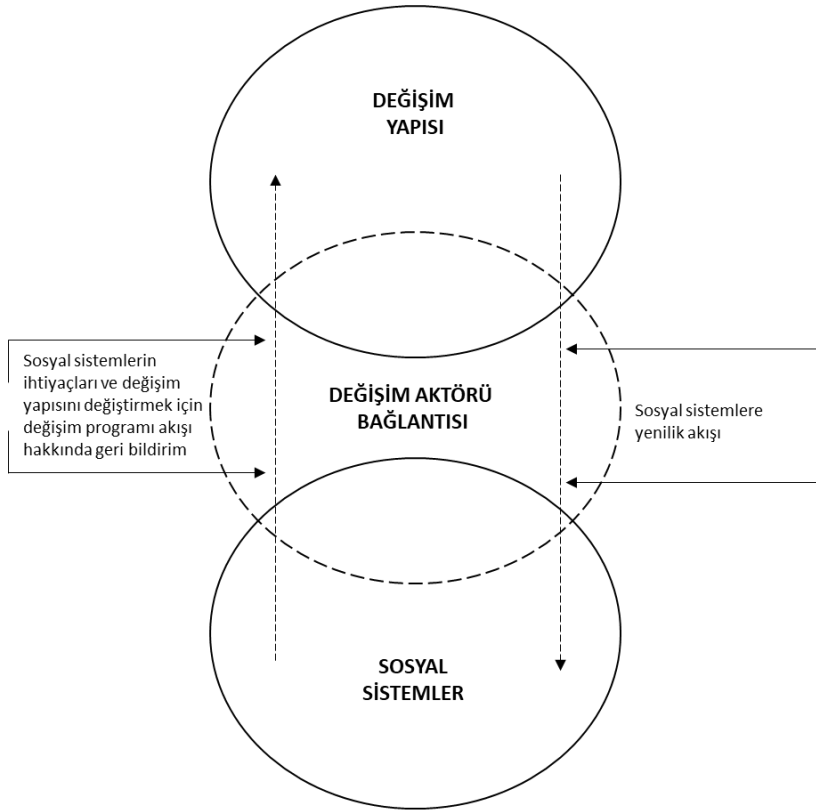
Rogers modelinde yeniliğin sosyal sistem içerisinde yayılımını karar alış ve yeniği benimseme hızları doğrultusunda belirlenmiş farklı gruplar açısından da incelenmiştir (Şekil 1). Sosyal sistemlerde yeniliklere açık, risk alıp denemek isteyen ve bunun için gerekli kaynaklara sahip toplumun %2,5’luk kısmını oluşturan yenilikçiler olarak adlandırılmış bir grup bulunmaktadır. Bu grup yeniliklerle ilgili farkındalık yaratmak konusunda önemlidir. Erken benimseyenler yenilikçiler tarafından denenmiş ve olumlu karşılanmış yenilikleri hızla hayata geçiren ve topluma yaygın kullanım için örnek olan kitledir. Yenilikçiler ve erken benimseyenler sosyal sistem içerisinde yeniliklerin yayılmasında öncü rol üstlenmekte ve diğer gruplar onları takip etmektedir. Öncü bireylerin sağladığı faydalar toplumun diğer geri kalanları tarafından da somut olarak görüldükten sonra yenilikler %68’lik erken çoğunluk ve geç çoğunluk ve %16’lık takipçiler tarafından da benimsenir ve uygulanmaya başlanır (Günay & Çalık, 2019: 10).

Şekil 1: Yeniliğin Yayılması

Rogers (1983) tarafından sunulan “Değişim Aktörü” kavramı yeniliğin benimsenmesi ve etkin şekilde yayılması açısından büyük önem taşımaktadır. Değişim Aktörü sosyal sistemlerdeki bireylerin kararlarını arzu edilen yönde etkileyen kişi, kişiler veya kurumlardır. Çoğu durumda, bir değişim aktörü yeni fikirlerin benimsenmesini güvence altına almaya çalışır.

Sosyal sistem içerisinde yer alan fikir önderleri, yenilikçiler veya erken benimseyenler olarak isimlendirilen grubun içerisinde yer alırlar. Sistemde bulunan diğer bireylere yeniliği tanıtmakta, uygulama yöntemlerini göstermekte ve potansiyel faydalarla ilgili bilgi aktararak farkındalık yaratmaktadırlar. Sahip oldukları bilgi, tecrübe ve konu hakkındaki uzmanlıkları sayesinde ikna etme gücüne sahiptirler. Bu sayede yeniliklerin toplum tarafından benimsenmesi ve yayılmasında öncü rol üstlenirler

Fikir liderleri yenileşme sürecindeki Değişim Aktörü rolünü oynamaktadırlar (Rogers, 1983: 314). Bir değişim aktörünün ana sorumluluklarından biri, Değişim Yapısının (Yenilik Gündemi) sosyal sistemlere akışını kolaylaştırmaktır. Ancak bu tür bir akışın etkili olması için alıcı tarafta bulunan sosyal sistemlerin ihtiyaçlarına uygun yenilikler seçilmeli ve ayrıca değişim aktörü ile sosyal sistemler arasında akışı mümkün kılacak bir bağlantı sağlanmalıdır. Değişim aktörünün uygun ayarlamaları yapabilmesi için önceki başarılar ve başarısızlıklar çerçevesinde sosyal sistemlerden sürekli geri bildirim alınmalıdır (Şekil 2).

Şekil 2: Değişim Aktörleri

Bugün yaşanan ekonomik, sosyal ve çevresel sorunların çözümüne yönelik küresel ölçekte çözüm önerisi olarak ortaya konan sürdürülebilir kalkınma bir yeniliktir. Bu yeniliğin bölgesel ölçekteki öncelikler doğrultusunda yerleştirilerek toplum içerisinde anlatılması ve bireyler tarafından ortak şekilde kabul edilerek hayata geçmesinde yerel yönetimler ve yerel yönetim içerisindeki liderlere değişim aktörü rolü düşmektedir. Türkiye'nin Sürdürülebilir Kalkınma yolculuğundaki başarısını yerel yönetimlerin ve yöneticilerinin bu alandaki yetkinlikleri ve etkinlikleri belirleyecektir.

4. Yerel Yönetimlerde Sürdürülebilirlik Çalışmaları

Toplumlar, tarihsel, kültürel birikimleri ve coğrafi konumlarından ötürü farklılıklar göstermektedir. Bu sebeple Sürdürülebilir Kalkınmanın da ekonomik, sosyal ve kültürel bileşenleri farklılıklar içermektedir. Uluslararası antlaşmalarla ortaya konan hedeflere ulaşabilmek ancak yerel yönetim düzeylerinde alınan kararlar ve uygulanan etkin politikalarla mümkün olacaktır. Bu sebeple Marmara Bölgesi içerisindeki yerel yönetimlerin uygulamaları ve politikaları Yenilik (İnovasyon) perspektifinden ele alınarak değerlendirilmiştir.

4.1. Marmara Belediyeler Birliği (MBB) Yerel Yönetimler Sürdürülebilirlik Çalışmaları Araştırması

MBB 1975 yılında İstanbul'da kurulmuştur ve 190 üzerinde üye belediye ile 6'sı büyükşehir olmak üzere 11 ilde çalışmalar yapmaktadır. Bölgesel ölçekte faaliyet gösteren ilk birlik olan MBB; Türkiye'de demokratik yerel yönetim hareketinin gelişmesi, belediyelerin yetki ve kaynaklarının artırılması, yerel yönetimlerde çevre bilincinin geliştirilmesi, sürdürülebilir şehircilik yaklaşımının benimsenmesi ve belediyelerin ortak sorunlarına iş birliği içinde çözüm bulunması gibi konulara odaklanmaktadır.

Marmara Belediyeler Birliği (MBB) Yerel Yönetimler Sürdürülebilirlik Çalışmaları Araştırması Marmara Bölgesinde yer alan belediyelerin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına (SKA) yönelik farkındalıklarını, kurumsal yapılanmalarını ve çalışmalarını ortaya çıkarmayı; çalışmalarının olgunluk seviyesini belirlemeyi ve küresel amaçları besleyecek iyi uygulamaları diğer kurumlara örnek olarak paylaşmayı amaçlamaktadır.

Saha çalışması Nisan-Haziran 2021 tarihleri arasında sürece katılan üye belediyelerden alınan anket cevapları ile gerçekleştirilmiştir. 13 adet il olmak üzere toplam 193 belediyeye çalışmaya katılım için resmi yazı gönderilmiş ve ayrıca çevrimiçi olarak anket ve iyi uygulama formu paylaşılmıştır. 12 haftalık süre içerisinde 106 belediye anket formunu doldurmuş ve 37 belediye hayata geçirmiş oldukları iyi uygulama örneklerini detayları ile açıklayarak paylaşmıştır.

4.2. Yenilik (İnovasyon) Perspektifinden Yerel Yönetimlerde Sürdürülebilir Kalkınma Çalışmalarının Değerlendirilmesi

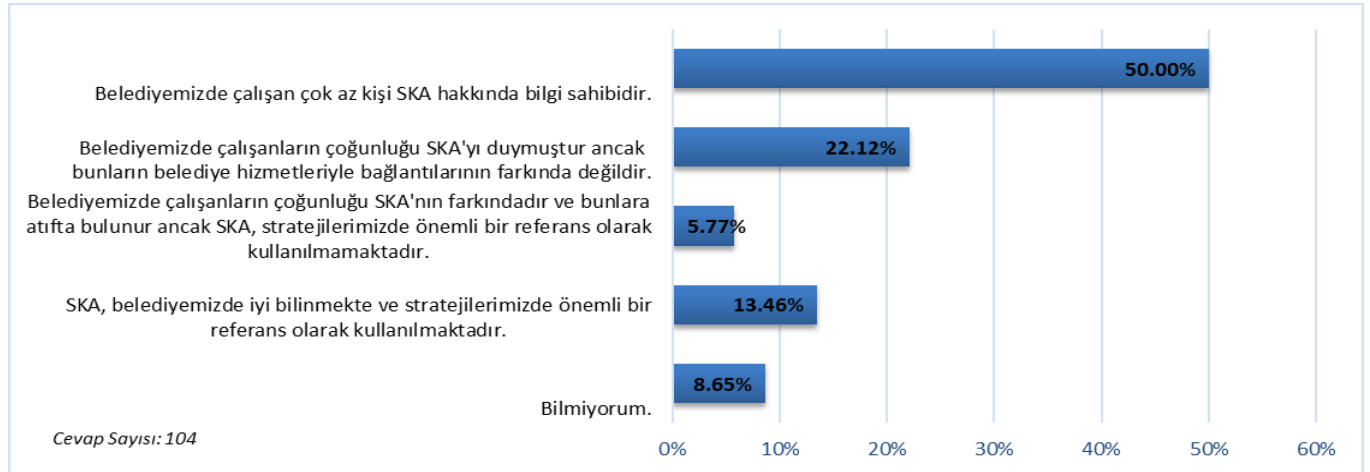
MBB 1975 yılında İstanbul'da kurulmuştur ve 190 üzerinde üye belediye ile 6'sı büyükşehir olmak üzere 11 ilde çalışmalar yapmaktadır. Bölgesel ölçekte faaliyet gösteren ilk birlik olan MBB; Türkiye'de demokratik yerel yönetim hareketinin gelişmesi, belediyelerin yetki ve kaynaklarının artırılması, yerel yönetimlerde çevre bilincinin geliştirilmesi, sürdürülebilir şehircilik yaklaşımının benimsenmesi ve belediyelerin ortak sorunlarına iş birliği içinde çözüm bulunması gibi konulara odaklanmaktadır.

Temel yerel yönetim birimlerinden olan belediyelerin değişim aktörü rolünü üstlenebilmesi ve toplumda yaratacağı farkındalık ve ikna faaliyetleri sonucunda sürdürülebilirlik kavramının benimsenmesini sağlayarak etkin şekilde uygulamaları gerçekleştirebilmesi için öncelikle kurum ve çalışanları tarafından yerine getirilmesi gereken zorunluluklar vardır. Kavram hakkında kurumun ve çalışanların bilgi düzeyi, sürdürülebilirlik kavramının stratejik planlara entegre edilmesi, bu konuda hedeflerin belirlenmiş olması, iletişim faaliyetlerinde konunun vatandaşlara anlatılması, hayata geçirilen projelerin "sürdürülebilir yenilikler" bakış açısı ile uygulanması ve diğer kamu kurumları, özel kurumlar ve sivil toplum örgütleri ile gerçekleştirilen ortak çalışmalar sürdürülebilir kalkınma anlayışının yerleşmesinde başlangıç noktasını oluşturmaktadır.

Yerel Yönetimler Sürdürülebilirlik Çalışmaları Araştırmasının ilk bölümünde belediyelerin yetkinlikleri, yapılanmaları ve faaliyetlerindeki olgunluk seviyesini belirlemeye yönelik sorular yöneltilmiştir. Saha taramasından elde edilen sonuçlar makale içerisinde değişim aktörü sorumluluğundaki belediyelerin daha etkin sonuçlar elde edebilmesine için gelişim önerileriyle birlikte irdelenmektedir.

Araştırmanın çalışanların farkındalık seviyesine yönelik giriş sorusu ortaya koymaktadır ki Belediyelerde Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarını (SKA) hakkında bilgi sahibi olan ve belediyelerin stratejilerinin belirlenmesinde bu çerçeveyi uygulayan çalışanların sayısı kurum içerisinde oldukça düşüktür (Tablo 3). Anket katılımcısı belediyelerin ancak %13,46'sı konunun iyi bilinmekte olduğunu ve sürdürülebilirlik çerçevesinin stratejilerinin geliştirilmesinde kullanıldığını belirtmektedir. Soruyu cevaplayanların yarısı bu konuda kurum içerisinde bilgi sahibi olanların oldukça sınırlı olduğunu belirtmiştir. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının (SKA) yerelleştirilmesi, faaliyet planlarına yansıtılması, projeler ile hayata geçirilmesi ve vatandaşlar tarafından sahiplenerek sürekliliğinin sağlanması ancak değişim aktörlerinin uzmanlıklarının getirdiği güven sayesinde gerçekleştirilebilir. Bu sebeple kurum içerisinden başlayarak vatandaşlara uzanan eğitim faaliyetlerinin kapsamlı olarak uygulanması ihtiyacı bulunmaktadır. Anket içerisindeki farklı bir soruda kurum genelinde farkındalık çalışmaları yapıldığını belirten belediyelerin oranı %11,54 gibi düşük bir seviye çıkmıştır ki bu oran eğitim faaliyetlerine duyulan ihtiyacı desteklemektedir.

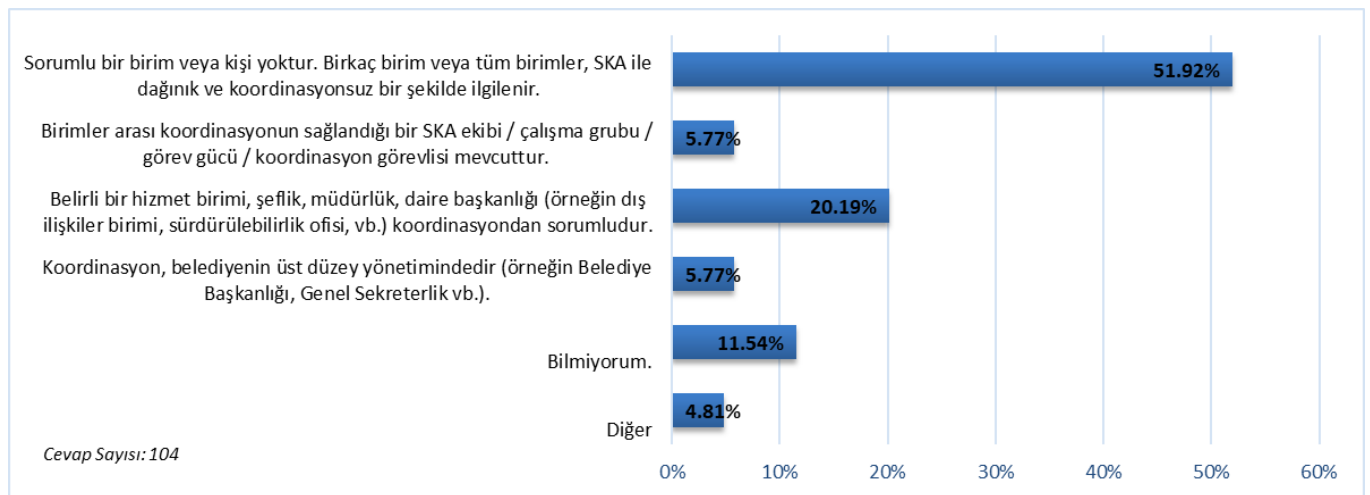
Tablo 3: Belediyenizdeki çalışanların Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına (SKA) dair farkındalık düzeyini aşağıdaki ifadelerden hangisi daha iyi tanımlar?

Belirli bir kurum içerisinde konunun sahiplenilerek ne kadar odaklı çalışıldığı ve koordinasyonun ne derece başarılı sağlandığı organizasyondaki yetki ve sorumluluk yapısından anlaşılır. Değişim aktörü bağlantısının sağlıklı kurulabilmesi için yenilik olarak adlandırdığımız sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının topluma aktarılması ve uygulama süreçleriyle ilgili geri bildirimlerin alınması ancak organizasyon içerisinde açıkça belirlenmiş bir görevlendirme ile gerçekleştirilebilir. Oysa anket sonuçları belediyelerin yarısından fazlasında sürdürülebilirlik alanında yapılan çalışmalarla ilgili sorumlu bir birim ya da kişi olmadığını, çalışmaların dağınık ve koordinasyonsuz şekilde ilerlediğini göstermektedir (Tablo 4). Belediyelerin ancak %31,73'ünde sorumluluk belirli kişi, grup veya birime verilmiş ve çalışmalar yapılandırılmış şekilde yönetilmektedir.

Ankette çalışanların farkındalık seviyesine yönelik ilk soruya verilen yanıtlar ile birlikte organizasyonel yapılanma konusu ele alındığında konuya odaklanmış, belirlenmiş hedeflere ulaşılmasından sorumlu ve belediyenin faaliyetlerini sürdürülebilirlik prensipleri çerçevesinde koordine eden bir kişi ya da birimin sorumlu olması ve yetkilendirilmesinin önemli bir yönetimsel konu olarak ortaya çıkmaktadır.

Tablo 4: Belediyenizde SKA ile ilgili çalışmaların koordinasyonundan hangi birim ya da kişiler sorumludur?

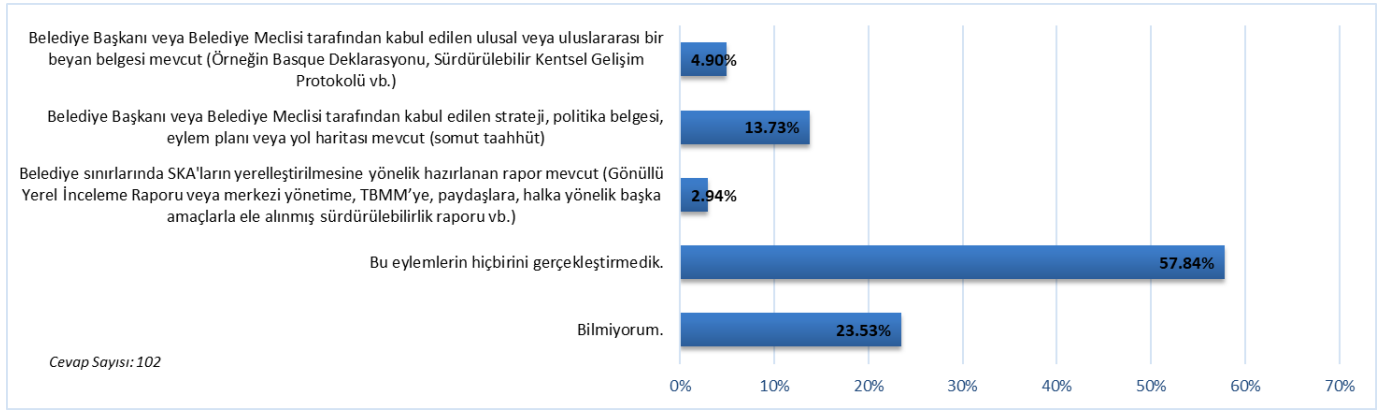

Liderlik konumundaki kurum veya kişilerin paydaşlarını ikna edebilmesi ve onları eyleme geçmek konusunda harekete geçirebilmesi için öncelikle kendilerinden başlayarak yeniliği benimsemeleri ve kendi

taahhütlerini somut eylemleri ile ortaya koymaları gerekmektedir. Belediyeler özelinde somut eylemleri belediye başkanı veya meclisi tarafından kabul edilen beyan belgesi, strateji dokümanı, politika belgesi, eylem planı, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına yönelik paylaşılmış projeler veya sonuç raporlarında görebiliriz.

Bununla birlikte bu yönde yapılan çalışmalara yönelik anket sonuçları ortaya koymaktadır ki belediyelerin ancak %21,57'si bu yönde faaliyetlerde bulunmaktadır (Tablo 5). Birleşmiş Milletler tarafından ortaya konan sürdürülebilir kalkınma amaçlarıyla ilgili hedeflerinin 2030 yılına kadar tamamlanması planlanırken bu aşamada atılmış adımların henüz başlangıç seviyesinde olması konunun ivedilikle daha yakından saha uygulamalarına yansıtılması gerekliliğini göstermektedir.

Tablo 5: Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi ve / veya SKA'nın uygulanması ve takibi konusunda belediye olarak aşağıdaki eylemlerden hangilerini gerçekleştirdiniz?

Nitekim sahada yapılan çalışmaların sonuçlarına yönelik olarak hazırlanan Gönüllü Yerel İnceleme Raporu (VLR) yayınlayan belediyelerin oranı %0,98 ve Sürdürülebilirlik Raporu yayınlayan belediyelerin oranı %1,96 olarak oldukça düşük oranlarda farklı sorularda cevaplanmıştır.

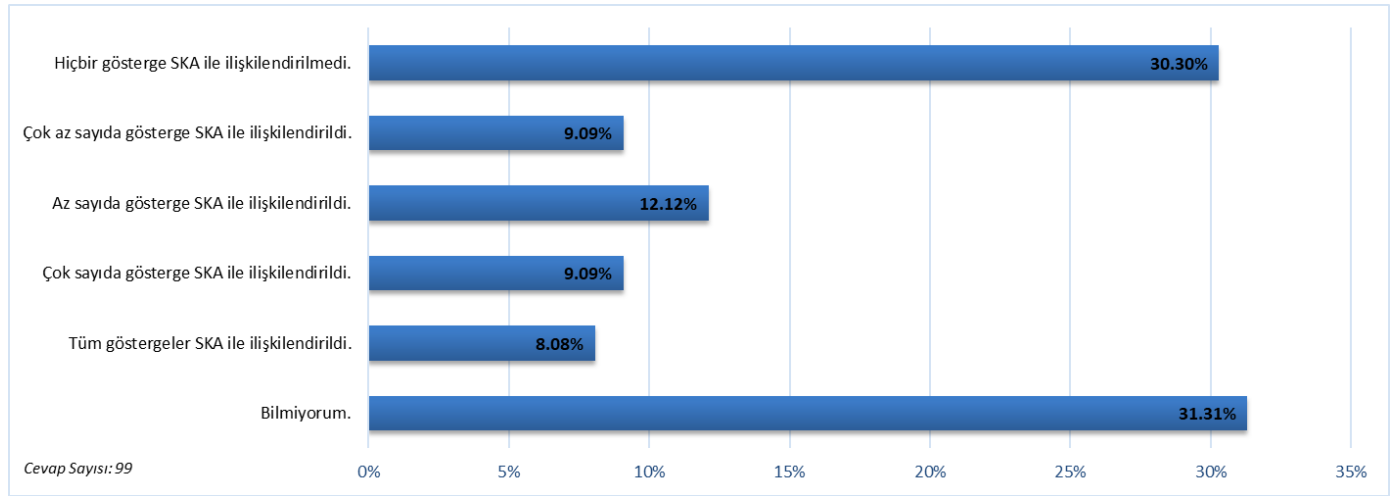
Birleşmiş Milletler Yüksek Düzeyli Siyasi Forumu (High Level Political Forum - HLPF) üye ülkelerdeki Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına ilişkin faaliyetleri düzenli olarak izleyerek raporlamaktadır. Ülkeler gerçekleştirmiş oldukları faaliyetlere ilişkin bilgilendirmeyi forumun koordinasyonunda sağlamak ve Gönüllü Ulusal Gözden Geçirme Raporlarını (Voluntary National Reviews – VNR) paylaşmaktadırlar. Türkiye 2016 ve 2019 yıllarında sunduğu 2 rapor ile bu konuda rapor sunan öncü ülkeler arasında yer almaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019). Belediyeler tarafındaki raporlama çalışmalarının oranının artması Türkiye'nin faaliyetlerindeki etkinliğini arttıracak ve gelecekteki Gönüllü Ulusal Gözden Geçirme Raporları için önemli bir girdi sağlayacaktır.

Belediyelerin ilke ve politikaları, gerçekleştirecekleri faaliyetler ve ilişkili hedefleri, hedeflere ulaşmak için izleyecekleri yöntemler ve kullanılacak olan kaynakların dağılımı belediye stratejik planları içerisinde yer almaktadır. Belediye yönetimi içerisindeki en üst makam ve yürütme organı olan belediye başkanı halkı ve belediyenin tüzel kişiliğini temsil eder. Üstlenmiş olduğu sorumluluk kapsamında mahallî idareler genel seçimlerinin sonuçlanmasından sonraki altı aylık süre içerisinde belediye stratejik planının hazırlanarak onaya sunulmasından sorumludur (Yıldız, 2013: 46-47).

Belediyeler tarafından hazırlanan ve tüm faaliyetlerin hayata geçirilmesinde rehberlik eden ve temel belge olan stratejik planlar içerisinde sürdürülebilirlik faaliyetlerinin yer alması, ayrılacak olan kaynakların belirlenmesi ve sonuçların takip edilmesi çalışmaların etkinliği açısından kritik öneme sahiptir. Belediye tarafından stratejik hedefler ve sürdürülebilir kalkınma amaçları arasındaki ilişkiye yönelik soruya verilen cevaplar sahadaki faaliyetlerin somut olarak eyleme dönüşmeye başladığına işaret etmektedir (Tablo 6). Tüm anahtar performans göstergelerinin sürdürülebilir kalkınma amaçları ile ilişkilendirildiğini belirten

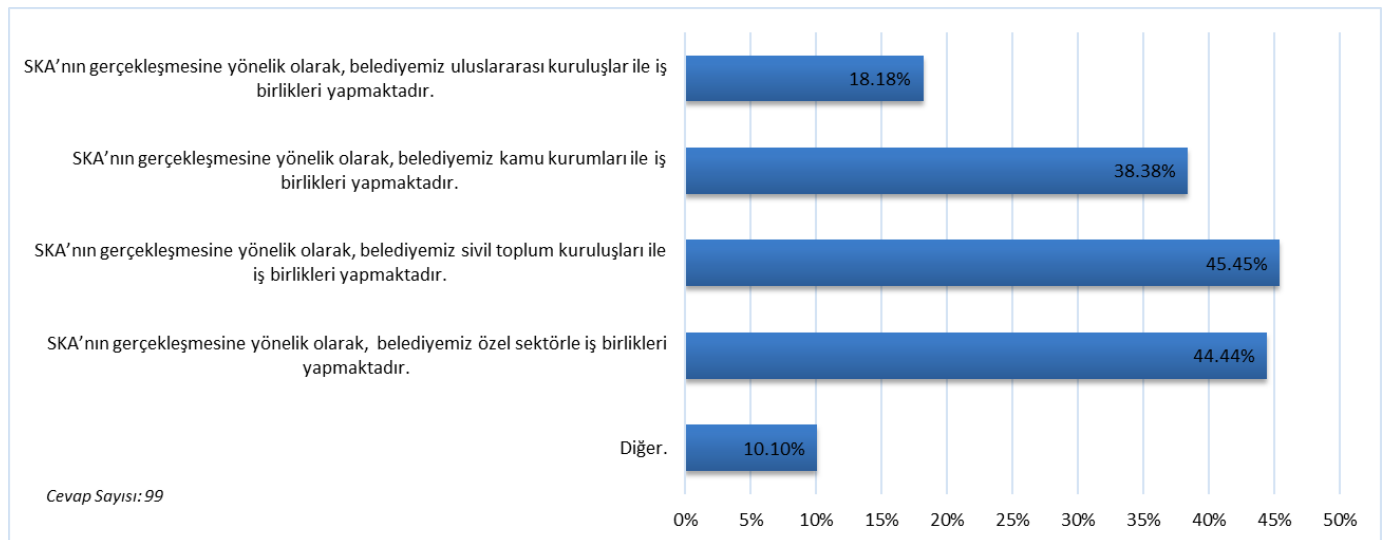
belediyelerin oranı %8,08 seviyesindedir. %30,30 oranında belediye ise ilişkiyi farklı kapsamlarda kurduklarını ifade etmektedirler.

Tablo 6: Belediyenizin stratejik planındaki Anahtar Performans Göstergeleri/Hedefleri belirlenirken Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkilendirildi mi?

Değişim aktörünün sosyal sistemler ile olan etkileşiminin yoğunluğu ve kalitesi yeniliğin aktarılması ve sosyal sistemi oluşturan gerçek veya tüzel kişilerden uygulamaya yönelik geri bildirim alınması açısından büyük önem taşımaktadır. Yenilik olarak nitelendirdiğimiz sürdürülebilir kalkınma kavramına yönelik faaliyetler geniş kapsamlı, uzun soluklu ve karmaşık çalışmalardır; küresel veya yerel hiçbir kurumun yalnız olarak ilerlemesi yeterli olmayacaktır. Bu sebeple değişim aktörü pozisyonundaki belediyelerin diğer kurum ve kuruluşlar ile olan iş birliktelikleri bir kaldıraç etkisi ile başarılı sonuçlara ulaşmak açısından elzemdir. Araştırma sonuçları ortaya koymaktadır ki belediyeler iş birliğinin önemini farkındadır ve çalışmalarında uluslararası ve yerel tüm kurum ve kuruluşlar ile ortak çalışmalar düzenlemek konusunda hassasiyet göstermektedirler (Tablo 7).

Tablo 7: Aşağıdaki ifadelerden hangilerinin belediyenizi tanımladığını düşünüyorsunuz? (Birden fazla seçim yapabilirsiniz)

5. Sonuç, Değerlendirme ve Öneriler

Günümüze kadar uygulanmış olan doğrusal ekonomik modeller küresel anlamda üretimi arttırmış ve büyüme sağlamış olsa da ülkeler arasında refah seviyesinde görülen derin farklılıklar, etkisini gittikçe artan oranlarda hissettiğimiz olumsuz çevresel yansımalar ve toplumlardaki sorunlar insanlığı geleceğini kurtarmak amacı ile yeni çözümler bulmaya itmiştir.

Sürdürülebilir kalkınma anlayışı “yeni” bir döngüsel ekonomik model ortaya koymaktadır. Birleşmiş Milletler çatısı altında üye ülkeler sorunu kabul etmişler ve önerilen çerçevede çalışarak sonuç almak üzere 2030 yılına kadar gerçekleştirilmesi planlanan Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) doğrultusunda çalışmaya başlamışlardır.

Küresel olarak hazırlanan planlar ve koordine edilen çalışmaların etkin ve verimli olarak sahada hayata geçirilmesinde asıl görev yerel yönetimlere düşmektedir. Yerel yönetimler makro planların mikro ihtiyaçlar ve öncelikler doğrultusunda yerelleştirilmesi, aksiyonlara dönüştürülmesi ve ulusal merkezi yönetimlerin koordinasyonunda hedeflere ulaştırılmasından sorumludurlar. Sürdürülebilirlik kavramının topluma anlatılması ve tüm paydaşların ikna edilerek amaçları gerçekleştirmek üzere harekete geçirilmesinde belediyeler kilit bir pozisyonda bulunmaktadır.

Belediyelerin süreç içerisindeki çalışmaları Everett Rogers’ın 1962 yılında literatüre sunduğu “Yeniliklerin Yayılması Teorisi” (Diffusion of Innovations Theory) çerçevesinde Marmara Belediyeler Birliği (MBB) Yerel Yönetimler Sürdürülebilirlik Çalışmaları Araştırması (2022) verileri ile değerlendirilmiştir. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) döngüsel ekonomik modelin topluma “yenilik” olarak yansımaları ve belediyeler “değişim aktörü” olarak yeniliğin benimsenmesi ve hayata geçirilmesinde rollerini sergilemektedirler.

Araştırma sonuçları belediyelerin sürdürülebilir kalkınma faaliyetleri açısından iyi bir başlangıç yaptıklarını göstermekle birlikte konunun Türkiye genelinde daha etkin yönetimi, stratejik yönetim olarak ele alınışı, çalışmaların kapsamı ve hedeflere ulaşılması açısından gelişime açık alanlarını da ortaya koymaktadır.

Belediyelerdeki insan sermayesinin bilgi seviyesi ve bu yönde çalışmalar gerçekleştirmek üzere yetkinliği üzerinde önemle durulması gereken bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Mevcut durumda belediye çalışanların bilgi seviyesini arttırmak üzere daha kapsamlı çalışmaların yapılması ihtiyacı bulunmaktadır.

Belediyelerin organizasyonel yapıları içerisinde sürdürülebilirlik faaliyetlerinden birinci seviyede sorumlu olan ve koordinasyonu sağlayan kişi ya da birimlerin genel olarak bulunmayışı yönetim açısından tekrar değerlendirilmelidir. Konunun yönetsel olarak odaklı şekilde çalışılması amaçlara ulaşma yolunda etkinliği arttıracaktır.

Belediyeler tarafından hayata geçirilen faaliyetlerin büyük bölümü sürdürülebilir kalkınma amaçlarına hizmet ediyor olsa da bu faaliyetler sürdürülebilirlik perspektifinden beyan belgesi, strateji dokümanı, politika belgesi, eylem planı, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına yönelik proje veya sonuç raporu olarak sistematik şekilde dokümanite edilmemiştir. Kurumsal hafızanın yaratılması ve çalışmaların iyi koordinasyon ile sonuca ulaştırılması açısından dokümantasyon konusu öncelikle ele alınmalıdır.

Sürdürülebilir kalkınma faaliyetlerine ilişkin plan ve hedefler belediyelerin stratejik planları içerisinde yer almaya başlamıştır. Önümüzdeki dönem yerel yönetimler tarafından hazırlanacak olan stratejik planların tamamlanması Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığının belirlediği çerçeve ve yönlendirmeleri ile konunun ele alınması ülke sonuçlarımız açısından kritik bir sıçrama gerçekleştirmemizi sağlayabilir.

Belediyeler faaliyetlerinde başarılı sonuçlar alabilmek için iş birliğine gitmenin öneminin ve faydalarının farkındadırlar; uluslararası veya ulusal paydaşlar ile birlikte oldukça yakın çalışmaktadırlar. Bu anlayış ve

çalışma prensibinin korunarak daha da arttırılması küresel hedeflere diğer ülkeler ile birlikte ulaşma konusunda ivme kazandıracaktır.

Araştırma Marmara Belediyeler Birliği (MBB) üyesi belediyelerine yönelik yapılmıştır. Yerel yönetimler sürdürülebilir kalkınma faaliyetleri olgunluk seviyesinin Türkiye genelinde net olarak değerlendirilebilmesi açısından benzer bir araştırmanın ülke genelinde periyodik olarak yapılması gerekmektedir.

Kaynakça

- Akyos, M. (2004). *Firma düzeyinde yenilikçilik (yenilik) ve bilgi yönetimi*. Ağustos 13, 2022 tarihinde http://www.sistems.org/know_info1.htm adresinden alındı
- Alim, A. R. L. I. (2010). *Habitat II Tartışmaları ve İstanbul'da Toplumsal Dönüşüm*. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, (16), 367-388.
- Aliyev, E. (2021). *Binyıl Kalkınma Amaçlarından Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Geçişin Karşılaştırmalı Analizi*. Proceeding And Abstract Book, 285.
- Almeida, C. M. V. B., Bonilla, S. H., Giannetti, B. F., & Huisingh, D. (2013). *Cleaner Production initiatives and challenges for a sustainable world: an introduction to this special volume*. Journal of Cleaner Production, 47, 1-10.
- Anuşlu, M. D., & Fırat, S. Ü. (2020). *Ülkelerin Endüstri 4.0 Seviyesinin Sürdürülebilir Kalkınma Düzeylerine Etkisinin Analizi*. Endüstri Mühendisliği, 31, 44-58.
- Arar, A. A. (2002). *Yerel gündem 21*. Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, 6, 14-22.
- Baidoc, D., & Bacali, L. (2017). *Impact of innovation on sustainable development of organizations*. Review of Applied Socio-Economic Research, 14(2), 5-18.
- Baltacı, A. (2019). *Sosyal Sistem Kuramı ve Eğitim Örgütlerine Etkileri*. Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi, 3(1), 1-19.
- Bayraç, H. N. (2010). *Enerji Kullanımının Küresel Isınmaya Etkisi Ve Önleyici Politikalar*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(2), 229-259.
- Bayraktar, D. M. (2012). *Teknolojik Yeniliğin Benimsenmesinde Sosyal Sistem Özelliklerinin Etkileri; E-Okul Uygulamasının İncelenmesi*. Hayef Journal Of Education, 9(1), 86-100.
- Bilgili M. Y. (2017). *Ekonomik, ekolojik ve sosyal boyutlarıyla sürdürülebilir kalkınma*. Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi, 10(49), 559-569.
- Budak, S. (2000). *Avrupa Birliği ve Türk Çevre Politikası*. Buke Yayınları.
- Bozlağan, R. (2005). *Sürdürülebilir gelişme düşüncesinin tarihsel arka planı*. In Journal of Social Policy Conferences (No. 50, pp. 1011-1028).
- Çamur, D. & Vaizoğlu, S.A., (2007), *Çevreye İlişkin Önemli Toplantı ve Belgeler*. Koruyucu Hekimlik Bülteni, Cilt:6, Sayı:4, ss:297-306
- ÇEMREK, F., & BAYRAÇ, H. N. (2013). *Sürdürülebilir kalkınma skorunun hesaplanması*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14(2), 131-152.
- Demir, K. (2006). *Rogersın yeniliğin yayılması teorisi ve internetten ders kaydı*. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 47(47), 367-391.
- Drucker, P. F. (1998). *The discipline of innovation*. Harvard business review, 76(6), 149-157.

- Er, P. H. (2013). *Girişimcilik ve yenilikçilik kavramlarının iktisadi düşüncedeki yeri: Joseph A. Schumpeter*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (29), 75-85.
- Erim, R. (2000). *Çevre ile ilgili hukuksal düzenlemeler*. Türkiye’de Çevrenin ve Çevre Korumanın Tarihi Sempozyumu, 177, 179-180.
- Evin, H. (2005). *Trakya bölgesi deri ve bitkisel yağ sanayi’nde çevre duyarlılığı*. Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Feil, A. A. & Schreiber, D. (2017). *Sustainability and sustainable development: unraveling overlays and scope of their meanings*. CADERNOS EBAPE.BR, 14(3), 667-681.
- Günay, D., & Çalık, A. (2019). *İnovasyon, icat, teknoloji ve bilim kavramları üzerine*. Üniversite Araştırmaları Dergisi, 2(1), 1-11.
- Köse, B. (2012). *Tüketici Yenilikçiliği ve Yeniliklerin Benimsenmesi: Bir Yenilik Olarak Mobil İnternet*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- OECD, Eurostat, Oslo Klavuzu (2005). *Yenilik Verilerinin Toplanması ve Yorumlanması için İlkeler*. TÜBİTAK 3.Baskı.
- Oğuztürk, B. S., & Türkoğlu, M. (2004). *Yenilik ve yenilik modelleri*. Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi, 3(1), 14-20.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *On Birinci Kalkınma Planı*. (2019-2023). Eylül 1, 2022 tarihinde <https://oka.ka.gov.tr/assets/upload/dosyalar/onbirincikalkinmaplani.pdf> adresinden alındı
- Orhan, G. (2019). *11. Kalkınma Planı ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları*. EKOIQ, Eylül 1, 2022 tarihinde <https://ekoIQ.com/2019/10/11-kalkinma-plani-ve-surdurulebilir-kalkinma-amaclari/> adresinden alındı
- Özmehmet, E. (2008). *Dünyada ve Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları*. Journal of Yaşar University, 3(12), 1853-1876.
- Rogers, E. M. (1983). *Diffusion of Innovations*. New York : Free Press.
- Sachs, J., Kroll, C., Lafortune, G., Fuller, G., & Woelm, F. (2021). *Sustainable development report 2021*. Cambridge University Press.
- Selimoğlu, S. K., & Yazıcı, R. (2021). *Türkiye’de Kurumsal Yönetişim ve Sürdürülebilirlik*. Muhasebe ve Finansman Dergisi, 113-136.
- Silvestre, B. S. & Tîrcă, D. M. (2019). *Innovations for sustainable development: Moving toward a sustainable future*. Journal of Cleaner Production, 208, 325-332.
- Taymaz, E. (2001). *Ulusal Yenilik Sistemi: Türkiye İmalat Sanayinde Teknolojik Değişim ve Yenilik Süreçleri*. TÜBİTAK/TTGV/DİE, Mart, Ankara.
- Tıraş, H. H. (2012). *Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Teorik Bir İnceleme*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(2), 57-73.
- Türk Dil Kurumu. (2022). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. Ağustos 26, 2022 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları 2.Ulusal Gözden Geçirme Raporu 2019 – Ortak Hedefler için Sağlam Temeller*. Eylül 15, 2021 tarihinde <http://www.surdurulebilirKalkinma.gov.tr/wp->

content/uploads/2020/01/Surdurulebilir_Kalkinma-Amaclari-Turkiye-2.-Ulusal-Gozden-Gecirme-Raporu-Ortak-Hedefler-icin-Saglam-Temeller_-interaktif.pdf adresinden alındı

Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı. (2016). *Report on Turkey's Initial Steps towards the Implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development*. Eylül 15, 2021 tarihinde http://www.surdurulebilirkalkinma.gov.tr/wp-content/uploads/2016/07/2030_Raporu.pdf adresinden alındı

Türkiye Cumhuriyeti Sayıştay Başkanlığı. (2020). *Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının Gerçekleştirilmesine Yönelik Hazırlık Süreçlerinin Değerlendirilmesi Sayıştay Raporu*. Şubat 15, 2022 tarihinde https://www.sayistay.gov.tr/files/1002_SDG%20Rapor.pdf adresinden alındı

UNECE. (2022). *Circular Economy*. Ağustos 26, 2022 tarihinde <https://unece.org/trade/CircularEconomy#:~:text=The%20circular%20economy%20is%20a,resource%20use%20within%20planetary%20boundaries>. adresinden alındı

World Commission on Environment and Development (WCED). (1987). *Our Common Future*. Ağustos 26, 2022 tarihinde <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> adresinden alındı

Yavilioğlu, C. (2002). *Kalkınmanın Anlambilimsel Tarihi ve Kavramsal Kökenleri*. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3(1).

Yeni, O. (2014). *Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma: Bir Yazın Taraması*. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16(3), 181-208.

Yıldız, R. (2013). *Belediyelerde Stratejik Planlamanın Uygulanabilirliği: Fatih Belediyesi Örneği*. İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi, 5(18), 39-62.